

ОБДАРОВАНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

В статтє представлєны научныє ıсследования ранней одаренности ребенка, ее характерныє признаки. Рассматриваются отдельные вопросы организации работы с одаренными детьми дошкольного возраста.

Ключевые слова: *Умственная активность, развитие способностей, интеллектуальная одаренность, психологическое сопровождение.*

The article presents scientific researches of early child's giftedness and his characteristic features. You can also find separate questions of the organization of work with gifted children of preschool age.

Key words: *mental activity, the development of skills, intellectual giftedness, psychological support.*

Сучасне життя вимагає від людини особистісного розвитку, індивідуальності, творчості, активного прояву власних здібностей. У зв'язку з цим чимало науковців приділяють увагу вивченню механізмів обдарованості та талановитості дітей. Ми, як практики, зазначаємо, що діяльність з обдарованою дитиною дошкільного віку має певні труднощі, тому що більшість дітей ще не мають стійких інтересів, схильностей. У кожної дитини ми помічаємо перевагу до окремого виду діяльності, як один з проявів спеціальних здібностей і підтримуємо її у самовизначенні. Відомо, що людина, яка може генерувати і реалізовувати ідеї, використовувати вміння і знання в різних ситуаціях, швидше знаходить місце в суспільстві й отримує задоволення від життя.

Науковці стверджують, що обдарованість проявляється у процесі навчання і виховання дітей в тій чи в іншій діяльності, якою займається дитина. У діяльності ми враховуємо той факт, що в дошкільні роки у дітей відбувається стрімкий розумовий розвиток. Спостерігаючи за розвитком окремих дошкільників, можна помітити високу розумову активність, особистісну готовність до різних видів навантаження, бажання довгий час діяти, але це є лише внутрішньою умовою розумового зростання дитини дошкільного віку. Неможливо передбачити чи стануть ці особливості стійкими у наступних вікових періодах, чи отримають подальший індивідуальний розвиток, чи будуть початком розвитку таланту, чи це вікові особливості дитини? На наш погляд, це можуть бути первинні передумови, на які дорослим необхідно звернути увагу. Дослідження вчених підтверджують, що обдаровані діти є експериментаторами. Вони вирізняються високою допитливістю, дослідницькою активністю, тому що у них підвищена біохімічна та електрична активність мозку.

Обдарована дитина має високий рівень концентрованої уваги. Наприклад, під час виконання дидактичних ігор «Збери картинку», «Розташуй предмети за певними місцями» та «Мозаїка», малюк завжди завершує розпочату справу. Дитина не відволікається та не переключає увагу на іншу діяльність. У таких дітей добре розвинена вольова сфера.

Ж. К. Терас підтримує думку, що обдаровані діти, які демонструють видатні здібності, виняткові вміння в певній області, іноді нічим не відрізняються від однолітків. Однак, як правило, «обдарованість охоплює спектр індивідуально-психологічних особливостей». Більшість обдарованих дітей мають специфічні особисті риси, що відрізняють їх від більшості однолітків. Також Ж. К. Терас припускає, що брак інформації, яку можна засвоїти і переробити, обдаровані діти сприймають болісно. Бездіяльна або обмежена в активності дитина відчуває себе неспокійно, а іноді, нервує. Учені звертають увагу на те що, ці чинники можуть негативно впливати на обдаровану дитину і призводити до невротичного розладу характеру.

Обдаровані діти в ранньому віці вирізняються швидким оволодінням мовою, а іноді одразу декількома, мають підвищений інтерес до букв, рано навчаються читати, здатні встановлювати причинно-наслідкові зв'язки і робити висновки. Вони мають відмінну пам'ять, засновану на ранньому оволодінні мовою і абстрактному мисленні, уміють концентруватися на об'єктах. Таких дітей вирізняє здатність класифікувати і аналізувати інформацію, уміння широко використовувати накопичені знання. Наприклад, граючи з обдарованою дитиною 2–3-х років у гру «У саду, чи на городі?», можна помітити, як за першими ознаками вона дає правильну відповідь: «Це яблуко, воно росте на дереві».

Л. С. Виготський наголошував, що у будь-якому надбанні людської культури відобразилися, матеріалізувалися людські здібності, що історично склалися (психічні процеси певного рівня організації). Тому розвиток дитини можна уявити «як процес засвоєння загальнолюдських здібностей». На основі теоретичних положень Л. А. Венгер і його колеги розробили власний підхід до аналізу розвитку дитячих здібностей.

Відповідно до цієї концепції «під здібностями розуміють орієнтовні дії, що здійснюються шляхом використання існуючих у культурі засобів. Засвоєння цих засобів перебудовує психіку дитини, робить її усвідомленою і довільною» [6].

Тому, ми вважаємо, що природним фактором для розумово обдарованих дітей є сміливість, щире бажання вступати упродовж тривалого часу в активну взаємодію з дорослими. Такі діти із задоволенням аналізують ситуації, задають багато питань, проявляють допитливість і невгамовність.

А. В. Запорожець, Л. А. Венгер, М. М. Подьякова та інші науковці у дослідженнях довели, що «...для дитини дошкільного віку характерним є використання образних засобів: сенсорних еталонів, наочних моделей, схем, планів. Вони на образному рівні дозволяють дитині аналізувати дійсність, виділяти в ній більш істотні для розв'язання завдання зв'язки і відносини. Дії з подібними засобами дозволяють дитині оволодіти власними спонуканнями, довільно організовувати поведінку» [5].

На практиці ми спостерігаємо, що обдарована дитина під час рольових ігор бере на себе головну роль, лідирує протягом гри. Вона активно висловлює позицію, вигадує нові ігрові ситуації та жваво їх обговорює, рідко поступається іншим дітям, ображається, коли вихователь не підтримує її задумів і змінює її роль у грі.

Доведено, що розвиток дитини відбувається не завдяки механічному оволодінню знаннями, накопиченню нових практичних дій і досягненню певних результатів, а з появою нового довільного способу використання отриманих знань. Дитина в цей момент не просто заучує матеріал, який пропонує їй дорослий, а сама, будує нові форми та способи комунікації з реальною дійсністю на основі власних мотивів, можливостей, інтересів.

Н. С. Лейтес визначає здібності як окремі психічні властивості, що обумовлюють можливості людини в тих чи інших видах діяльності. Учений говорить про те, що здібності не можуть «дозріти» самі по собі незалежно від зовнішніх впливів. Тому ми створюємо для дитини особисте розвивальне поле, оточення дорослих, які будуть супроводжувати її на шляху творчого пошуку та самореалізації. Під час вивчення обдарованості Н. С. Лейтес зауважив одним із важливих моментів – питання про співвідношення здібностей і схильностей, виділяючи в обдарованих дітей постійну готовність до зосередження уваги над процесом пізнання.

А. Г. Петровський розглядає структуру обдарованості, що складається з «...важливих здібностей». Він зазначає, що «...перша особливість особистості, яку можна виділити – це уважність, зібраність, постійна готовність до напруженої діяльності. Друга особливість особистості обдарованої дитини пов'язана з першою і полягає в тому, що готовність до діяльності переростає у схильність до діяльності, працьовитість, невгамовну потребу до неї. Третя група особливостей пов'язана з інтелектуальною діяльністю: це особливість мислення, швидкість розумових процесів, систематичність розуму, підвищені можливості аналізу та узагальнення, висока продуктивність розумової діяльності» [3]. Кожна дитина розвивається індивідуально і має власний темпоритм, що складається зі стрибків і уповільнень. Але ми знаємо, що на кожному віковому періоді є сензитивні періоди, що потрібно враховувати. Основуючись на цьому, можна зробити висновок, що «вікова обдарованість» існує. Вона складається з окремих складових, що за умілого, коректного керівництва дорослим може перерости у видатні здібності.

Д. Б. Богоявленська, А. Г. Петровський та інші вчені вивчали форми прояву пізнавальної активності у дітей дошкільного віку. Вони зробили висновок, що за допомогою допитливості та постійних запитань діти розширюють уявлення про дійсність, засвоюють нові способи взаємодії з оточуючим. Різноманітність змісту питань дітей є важливим показником розумової активності та обдарованості.

Відомо, що поняття особистості й обдарованості важко відокремити, тому що кожна активна дитина потенційно стає особистістю і може реалізувати власну природну програму. На наш погляд, завдання психологів дошкільних закладів насамперед полягає в тому, щоб допомогти виховательню знайти шлях до розуміння обдарованої дитини,

зробити його емпатійним, а педагогічний вплив максимально гнучким і легким. Психологічний супровід обдарованої дитини неможливий без активної ролі оточуючих дорослих. Батьки і вихователі є посередниками між тим, чим наділила природа дитину і, тим що пропонує фізичне та соціальне середовище. Чим більш гармонійні ці чинники, тим легше й активніше проявляються у дитини здібності й таланти.

Щоб дитина глибше відчула особисте «Я», ми влаштуємо персональні виставки, авторські вечори, концерти, презентації продукції творчості дитини. Під час таких заходів малюк починає усвідомлювати здібності та неповторність.

Таким чином, психолого-педагогічна складова діяльності щодо створення індивідуального супроводу дитини вимагає від нас терпіння та дитинолюбства. Влучно сказав поет І. І. Шкляревський: «Самое сильное в человеке – его начало. Оно тайно верховодит всей жизнью. Так попробуем начать с самого начала!»

Використані літературні джерела

1. Богоявленская Д. Б. Рабочая концепция одаренности / Д. Б. Богоявленская, А. В. Брушлинский, В. Д. Шадриков. – М.: Педагогика, 1998. – 257 с.
2. Виготовский Л. С. Внимание и творчество в детском возрасте / Л. С. Виготский. – СПб.: СОЮЗ, 1997. – 96 с.
3. Петровський О. М. Історія психології / О. М. Петровський. – М.: Педагогіка, 1994. – 448 с.
4. «Психология одаренности детей и подростков» / Под ред. Н. С. Лейтеса. – М., 1996.
5. Степанов С. С. «Психологічний словник для батьків» / С. С. Степанов. – М., 1996.
6. Терас Ж. К. Надобдаровані діти / Ж. К. Терас. – М., 1999.; [www. Twirpx.com](http://www.Twirpx.com); books.br.com.ua.

УДК 37.091.12.011.3-051:3.071:015.311 (015.31)

Світлана Зінченко,
м. Київ

РОЛЬ ВИКЛАДАЧА У РОЗВИТКУ ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ ДОРΟΣЛИХ УЧНІВ: ТВОРЧИЙ КОНТЕКСТ

В статтє автор рассматривает взаимосвязь профессиональной, личностной и социальной направленности. Анализирует качества интеллектуальной, эмоциональной и регуляторной сфер взрослых учеников. Делает акцент на значимости творческого потенциала в развитии личностных качеств взрослых учеников. Раскрывает роль тренингов творческой психотехники в развитии личностных качеств преподавателя, который обучает взрослых учеников.